

NOI DEPOZITE DE PIESE METALICE ALE CULTURII CUCUTENI-TRIPOL'E DIN REGIUNEA NISTRULUI MIJLOCIU (UCRAINA)

DE

VALENTIN DERGAČEV*

Abstract

The article describes seven new hoards of metal objects belonging to the Cucuteni-Tripol'e Culture from the Middle Dniester area (Ukraine). The data on these hoards, discovered by amateurs by means of metal detectors, were obtained from web sources. The component parts are summarized, and the chronological and cultural position of the hoards is determined, in relation to already known complexes. Based on the composition and conditions of discovery, the existence of two groups of hoards is revealed: a Southern one (where deposits from the early stages, Precucuteni and Cucuteni A prevail) and a Northern one (in which exclusively deposits of later phases occur).

Keywords: *hoards of metal objects, Chalcolithic, Precucuteni-Cucuteni-Tripol'e Culture, Middle Dniester, Ukraine.*

În ultimii doi-trei ani, în spațiul virtual, au apărut multiple informații cu privire la o serie de noi complexe și descoperiri izolate de piese metalice, aparținând diverselor culturi din epoca eneolitică și cea a bronzului. De regulă, informațiile respective sunt difuzate cu scopul evaluării pieselor descoperite, în vederea vânzării ulterioare prin licitații. Fiind vândute, piesele ajung în colecții locale sau internaționale, existând pericolul ca acestea să nu mai fie accesibile comunității științifice.

Având în vedere importanța acestor descoperiri, considerăm necesară prezentarea, chiar succintă, a șapte depozite – recent descoperite – din regiunea Nistrului Mijlociu (Ucraina)¹, care pot fi atribuite culturii Cucuteni-Tripol'e².

1. Depozit din raionul Kam'janec'-Podil'skij I (reg. Hmel'nic'k, Ucraina).

Informația cu privire la depozit a fost obținută din sursele virtuale, care prezintă unele date cu privire la condițiile descoperirii, dimensiunile pieselor și fotografii de bună calitate³.

Depozitul a fost găsit în anul 2015 pe un promontoriu împădurit, înconjurat de brațele unui râu. Distanța până la râu este de aproximativ 500 m. Conform celui care a făcut descoperirea, depozitul nu se afla la adâncime prea mare față de nivelul actual de călcare. Piesele erau concentrate pe o rază de 1-1,5 m. „Primul a fost descoperit toporul de cupru, după care un număr nedefinit de mărgel, brățara de aur (diademă – V.D.), fragmentele... vasului și pandantivul (antropomorf – V.D.). Totul era amestecat”.

În total, au fost scoase la lumină 2074 de piese, având greutatea de 2074 gr. Dintre acestea: un topor-târâncop de cupru cu două tășuri dispuse în cruce, un pandantiv antropomorf de cupru, o diademă de aur, 21 pandantive/mărgel de cupru conice, 2050 mărgel circulare de cupru de diferite dimensiuni. Probabil, în momentul identificării lor aceste piese se aflau în vasul ceramic, descoperit în stare fragmentară (Pl. I).

* Academia de Științe a Republicii Moldova – Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie; dergacev@mail.ru.

¹ Dorim să ne exprimăm și pe această cale recunoștința față de dl. cercetător dr. Eugen Ușurelu, pentru ajutorul acordat în pregătirea articolului.

² Transliterarea terminologiei, a numelor proprii, a denumirilor de localități în grafie chirilică s-a efectuat conform normelor: ISO Transliteration.

³ <http://forum.violity.com/viewtopic.php?p=9526971&highlight=#952697> (vizualizare 19.12.2015).

Prezentarea succintă a descoperirilor:

Topor-târâncop de cupru cu două tăişuri, dispuse în cruce, probabil, de tip *Jászladány* (Pl. II/5). Lama este ruptă din vechime. A fost turnat într-un tipar bivalv, ambele capete exterioare ale tubului pentru fixare sunt slab reliefate, în formă de inel circular. Lungimea maximă a fragmentului = 18 cm; lăţimea = 5 cm; diametrul tubului = 3 cm. Greutate 1100 gr.

Pandantiv antropomorf (Pl. II/1). A fost confecţionat, prin ciocănire, dintr-o placă de cupru, fiind înfăţişate schematic capul, umerii şi steatopigia specifică reprezentărilor feminine, redată prin muchii unghiulare. În zona capului are un orificiu pentru atârănare. Din partea inferioară a plăcii sunt obţinute, prin batere, două tije/sârme cu secţiunea circulară, răsucite spiralic în formă de „*umbo*”, reprezentând probabil cei doi săni. Lungimea maximă = 12,5 cm; lăţimea = 6 cm; diametrul „*umbo*-urilor” = 3-3,3 cm. Greutate 113,7 gr.

Diademă de aur. Piesa a fost descoperită în stare deformată, fiind restaurată ulterior de către un bijutier (Pl. II/2a-c). A fost făcută dintr-o placă subţire de aur, care se îngustează spre cele două extremităţi. Ambele capete sunt prevăzute cu câte un orificiu, pentru ca diametrul diademei să poată fi ajustat. Lungimea = 17,5 cm; lăţimea maximă = 2,3 cm. Greutatea 5,6 gr (aur >900).

Pandantive / mărgelile de cupru conice – Cele 21 de exemplare (Pl. II/4) au fost confecţionate din plăci de cupru subţiri, răsucite în formă conică, având capetele parţial suprapuse. Dimensiunile variază. Lungimea de la 0,5 până la 1,4-1,6 cm; diametrul bazei = 0,4-0,8 cm. Greutatea totală = 155 gr, în medie câte 7-7,4 gr fiecare.

Mărgelile – Toate cele 2050 de piese (Pl. II/3) au formă circulară, cu capetele apropiate. Sunt rezultate în urma tăierii plăcilor subţiri, răsucite cilindric. Multe dintre ele sunt lipite între ele ca urmare a oxidării; 375 de exemplare au dimensiuni relativ mari (diametre cuprinse între 1-1,3 cm), 435 – medii (diametre de 0,8-1 cm) şi 1240 – mici (diametre de 0,5-0,7 cm). Greutatea totală a mărgelilor este de 700 gr., în medie 0,3-0,6 gr. fiecare.

Fragmente vas ceramic (Pl. III/4). Conform fotografiilor color, vasul a fost confecţionat dintr-o pastă fină, specifică culturii Tripol'e, cu ardere de bună calitate, de culoare roz-roşie. Vasul avea formă semisferică, fiind prevăzut, probabil, cu două toarte simple, cu orificii orizontale. Este dificil de determinat dacă a fost pictat.

2. Depozit din raionul Kam'janec'-Podil'skij II (reg. Hmel'nic'k, Ucraina).

Informaţia cu privire la depozit a fost obţinută din reţeaua virtuală, de pe adrese specializate⁴. A fost descoperit în anul 2014, în pădure, la adâncimea de 0,6 m. Acesta includea două piese, un topor-târâncop, şi, probabil, un topor-teslă plat. A fost redată doar fotografia toporului-târâncop.

Topor-târâncop de cupru cu două tăişuri, dispuse în cruce, de tip *Jászladány* (Pl. III/1). A fost turnat în tipar bivalv. Lungimea maximă = 23 cm; lăţimea lamei = 4,5 cm; lăţimea maximă = 5,5 cm; diametrul tubului = 2,9 cm.

3. Depozit din raionul Kel'menci (reg. Černivci / Cernăuţi, Ucraina).

Informaţii disparate cu privire la depozit au fost obţinute din sursele virtuale: condiţiile descoperirii, componenţă acestuia şi câteva fotografii color ale pieselor⁵.

Depozitul a fost descoperit în anul 2014, probabil în cadrul unei aşezări Tripol'e, deoarece se menţionează, la locul descoperirii, „cioburi groase de culoare galben-marou şi multe fragmente de lut ars”. Depozitul (Pl. IV) era probabil într-un vas şi conţinea următoarele piese de cupru:

Daltă plată de cupru (Pl. IV/3). A fost turnată în tipar monovalv deschis, având profilul asimetric. Lungimea = 9,9 cm; lăţimea lamei = 1,7 cm; lăţimea capătului = 0,6 cm; grosimea maximă = 0,7 cm.

Pandantive / mărgelile conice – aproximativ 40 de exemplare (Pl. IV/1-2). Sunt similare pieselor din depozitul Kam'janec'-Podil'skij I. Au fost confecţionate din plăci de cupru subţiri, răsucite în formă conică, cu capetele parţial suprapuse. Dimensiunile variază: lungimea de la 0,5 până la 1,2-2,0 cm; diam. bazei = 0,4-1,6 cm.

Mărgelile de cupru – sunt câteva sute (Pl. IV/1-2). Toate au formă circulară, cu capetele apropiate. Sunt rezultate în urma tăierii plăcilor subţiri, răsucite cilindric. Multe din ele sunt sudate între ele, ca urmare a

⁴ <http://forum.violity.com/viewtopic.php?t=1200199&postdays=0&postorder=asc&start=0> (vizualizare 20.12.2015).

⁵ <http://forum.violity.com/viewtopic.php?p=8377287&highlight=#8377287> (vizualizare 19.12.2015).

oxidării. Sunt similare cu piesele din depozitul Kam'janec'-Podil'skij I și au dimensiuni relativ mari (diametre între 1 și 1,4 cm), medii (diametre între 0,8 și 1 cm) și mici (între 0,3 și 0,7 cm).

Fragmente ale vasului (Pl. IV/1). Conform fotografiilor color, vasul a fost confecționat dintr-o pastă fină, specifică culturii Tripol'e, cu ardere completă, de culoare roz-roșie. Este dificil să se estimeze forma vasului și eventualitatea prezenței picturii.

4. Depozit din regiunea Vinnicja (Ucraina).

Informațiile fragmentare furnizate de sursele virtuale se referă la condițiile de descoperire ale depozitului și la componența acestuia, fiind însoțite și de câteva fotografii color⁶. Depozitul a fost descoperit în regiunea Vinnicja și include exclusiv obiecte de podoabă: o brățară de cupru, inele spiralice de cupru și argint, mărgelile tubulare și circulare. Toate piesele se aflau într-un vas (Pl. V/1.1).

Brățară de cupru (Pl. V/1.2). A fost lucrată dintr-o bară cu secțiunea circulară (grosimea 0,4 cm), cu capetele răsucite într-o spiră și jumătate. Diametrul este de aproximativ 5 cm.

Inele spiralice. Conform fotografiilor, acestea sunt în număr de aproximativ 20 (Pl. V/1.32-51). Dintre acestea, 13 sunt probabil din argint (Pl. V/2.1-13), iar celelalte din cupru. Au fost confecționate dintr-o bară cu secțiunea circulară, răsucită într-o spiră, o spiră și jumătate, două și jumătate. Diametrele se situează între aproximativ 1,0 și 1,8-2,0 cm, iar grosimea variază de la 0,2 până la 0,3-0,4 cm.

Mărgelile tubulare. Conform pozelor, acestea sunt în număr de 39 (Pl. V/1.52-90; 3). Obiectele au dimensiuni mari și mici. Au fost confecționate dintr-o placă subțire, răsucită cilindric, cu capetele apropiate sau parțial suprapuse. Lungimea lor variază între 0,4-0,5 și 1,5-2 cm, iar grosimea între 0,4 și 0,7 cm.

Mărgelile circulare. Conform imaginilor, acestea sunt în număr de 29 (Pl. V/1.3-31; 3). Piesele au formă circulară cu capetele apropiate. Au fost lucrate din plăci subțiri de cupru, răsucite cilindric și ulterior tăiate. Dimensiunile sunt mici: diametre de aproximativ 0,5-0,6 cm; lățimea și grosimea în jur de 0,2 cm.

Vasul ceramic (Pl. V/1.1), în care au fost depuse obiectele de podoabă, a fost modelat, conform tehnicii tripoliene, din pastă fără adaosuri vizibile, cu ardere de bună calitate, având culoarea galben-roșetică. Nu se observă urme de pictură. Forma vasului este bitronconică, având gura relativ largă. Înălțimea este de circa 10-12 cm. După formă, vasul aparține probabil fazelor BII-C1 ale culturii Tripol'e (corespunzătoare cu Cucuteni A-B₂ și B₁).

5. Depozit din regiunea Hmel'nic'k (Ucraina).

Sursele din mediul digital fac referire numai la materialul din care au fost confecționate piesele și conțin o serie de fotografii color⁷.

Depozitul a fost găsit, probabil, în anul 2015. Locul și condițiile descoperirii nu sunt menționate. Conform fotografiilor, acesta include un număr de aproximativ 174 de piese de podoabă, dintre care nouă sunt de argint, 154 de cupru, iar alte 11 de mineral (Pl. VI).

Inele spiralice – 9 exemplare (Pl. VI/1.1-9). Cel mai probabil, au fost lucrate dintr-o bară de argint, cu secțiunea circulară. Cinci dintre ele sunt răsucite într-o spiră și jumătate (Pl. VI/1.1-5), iar patru în 3,5-4,5 spire (Pl. VI/1.6-9). Diametrele variază între 1 și 3-3,3 cm, iar grosimea între 0,15-0,3 cm.

Mărgelile tubulare lungi (Pl. VI/1.22-83). Conform fotografiilor, acestea sunt în număr de aproximativ 62. Au fost lucrate dintr-o placă de cupru subțire, răsucită cilindric, cu capetele apropiate sau parțial suprapuse. Dimensiunile aproximative variază de la 0,6-0,8 până la 1,5-2,0 cm, iar grosimea între 0,4 și 0,8 cm.

Mărgelile tubulare scurte – aproximativ 61 de piese (Pl. VI/1.84-144). Exemplarele au fost obținute, probabil, în urma tăierii plăcilor răsucite cilindric, având extremitățile apropiate. Lungimea variază între 0,3-0,4 cm, iar diametrul între circa 0,5-0,6 cm.

Mărgelile circulare. Conform pozelor, acestea sunt în număr de aproximativ 30 (Pl. VI/1.145-174). Mărgelile au formă circulară cu capetele apropiate. Au fost confecționate din plăci de cupru subțiri, răsucite

⁶ <http://forum.violity.com/viewtopic.php?p=8145313&highlight=#8145313> (vizualizare 19.12.2015).

⁷ <http://forum.violity.com/viewtopic.php?p=9538197#9538197> (vizualizare 21.12.2015).

cilindric și ulterior tăiate. Piesele sunt de dimensiuni reduse: diametrul aproximativ de 0,3-0,5 cm; lungimea în jur de 0,2 cm. Ca urmare a oxidării, unele exemplare sunt sudate între ele, chiar câte 3-4 sau 5.

Inel de cupru (Pl. VI/1.21; 6/2). Constituie o piesă unicat. Imaginea reprezintă un inel păstrat integral, cu secțiunea și placa circulară. Pe disc au fost gravate, față în față, imaginile schematice a două animale, tauri sau cerbi. Din punct de vedere stilistic, aceste figuri au fost executate în maniera tipic tripoliană de reprezentare a animalelor, cunoscută doar după picturile de pe vase. Între cele două imagini au fost incizate două svastici, iar în spatele animalelor au fost schițate simboluri ale „pomului vieții”. Diametrul inelului este de aproximativ 2,3 cm, având grosimea secțiunii în jur de 0,2 cm, iar diametrul plăcii este de circa 1,5 cm.

Pandantive de mineral – 11 exemplare (Pl. VI/1.10-20). Sunt lucrute dintr-un mineral de culoare „verzuie” (nefrit -?). Probabil, forma ovală imita pandantivele din dinți de lapte ai cerbului nobil. Suprafața acestora a fost lustruită până la luciu. În partea superioară au fost realizate două orificii pentru a fi atârnat. Lungimea lor variază între 1,8 și 3,0 cm, iar lățimea între 1 și 1,8 cm.

6. Depozit din regiunea Ternopil' (Ucraina).

A fost descoperit în anul 2013. Informațiile din sursele virtuale se referă doar la dimensiunile pieselor, fiind însoțite de o serie de fotografii color⁸. Depozitul include trei piese de cupru: două topoare-târâncop și un pandantiv fragmentar de mari dimensiuni (Pl. VII).

Topor-târâncop, de dimensiuni mari, cu două tășuri dispuse în cruce, de tip *Jászladány* (Pl. VII/3). A fost turnat în tipar bivalv, capătul frontal al tubului pentru fixare fiind slab reliefat, având totodată formă de inel circular. Lama este arcuită și asimetrică. Partea opusă este relativ dreaptă. Lungimea maximă = 25,5 cm; lățimea maximă (la nivelul tubului) = 4,5 cm; diametrul tubului = 4 cm; lățimea lamei = 4 cm.

Topor-târâncop cu două tășuri orizontale (Pl. VII/2). A fost turnat în tipar bivalv. Lamele sunt relativ drepte. L = 20,2 cm; lățimea maximă (la nivelul tubului) = 4,5 cm; diametrul tubului = 2,9 cm.

Pandantiv discoidal convex, a fost descoperit în formă fragmentară (Pl. VII/1). Avea formă ovală. Obținut prin batere dintr-o placă subțire de cupru. Marginile au fost prevăzute cu ornamente obținute prin ciocănire, în tehnica *au repoussé*. Pandantivul avea probabil două orificii, pentru a fi atârnat (s-a păstrat doar unul singur). Dimensiunile maxime ale fragmentului păstrat: 17 × 8,5 cm. Piesa întreagă ar fi avut aproximativ 17,5 × 14 cm.

7. Depozit cu loc de descoperire neindicat.

Provine, cel mai probabil, tot din regiunea Nistrului Mijlociu (Ucraina). Informația din sursa virtuală conține numai o fotografie color, fără alte date. Depozitul (Pl. III/2) include un topor-târâncop (posibil de tip *Brad*) și un topor-teslă plat⁹.

Descoperire izolată (?), dintr-un loc necunoscut.

Pandantiv antropomorf din placă de cupru (Pl. III/3)¹⁰, pe care îl reproducem ca analogie pentru exemplarul din depozitul Kam'janec'-Podil'skij I.

Locul și contextul istoric al descoperirii nu sunt cunoscute. Are dimensiuni relativ mari și formă romboidală. Este vorba despre un fragment din partea superioară, care a fost deteriorat încă din vechime. A fost confecționat prin batere dintr-o placă de cupru. Din partea inferioară a plăcii sunt obținute, prin aceeași tehnică, două tije/sârme, cu secțiunea circulară, răsucite spiralic în formă de două „*umbo-uri*”. Lungimea maximă = 16 cm; lungimea părții superioare = 10 cm; lățimea maximă = 6,2 cm. Diametrele „*umbo-urilor*” sunt diferite: la primul 7 cm, la celălalt 5,2 cm.

Depozitele prezentate mai sus completează numărul celor opt depozite de piese metalice, cunoscute până în prezent în aria culturii Precucuteni-Cucuteni-Tripol'e (Pl. VIII):

⁸ <http://forum.violity.com/viewtopic.php?t=1070326> (vizualizare 21.12.2015).

⁹ <http://arc.violity.com/topor-mednyj-pod-restavracyu-teslo-med-8244513> (vizualizare 21.12.2015).

¹⁰ <http://auction.violity.com/14052931-kompleks-tripolskoj-kultury-klad> (vizualizare 19.12.2015).

A. Ariuşd / Erőd (com. Vâlcele, jud. Covasna, România).

Depozitul a fost descoperit în anul 1910, în timpul săpăturilor arheologice din stațiunea eponimă pluristratificată. Acesta a fost identificat în straturile superioare ale stațiunii, în preajma unui vas pictat, conservat în stare fragmentară (care conținea 15 lame de silex), atribuit ulterior fazelor Cucuteni A-B și B. Depozitul includea peste 2200 de piese din materiale diferite¹¹. Piese de cupru sunt reprezentate de șase brățări din sârmă răsucită, de la o spiră și jumătate până la șase; de un pandantiv tubular, obținut prin răsucirea cilindrică a unei plăci subțiri; și de peste 2000 de mărgelile mărunte circulare, cu capetele apropiate. Două piese – o plăcuță răsucită și un pandantiv spiralic, răsucit în șase spire – au fost confecționate din aur. Printre obiectele menționate se numără și 41 de mărgelile circulare, din scoici *Unio*, și peste 80 mărgelile din dinți de lapte ai cerbului nobil. Peste 30 de exemplare de plăci de prins, prevăzute cu câte două orificii, sunt lucrate din scoici *Spondylus* și altele (Pl. IX).

B. Târgu-Ocna (jud. Bacău, România).

Depozitul a fost descoperit accidental în anul 1927, probabil în legătură cu nivelul Cucuteni B₂ al stațiunii respective. Conținea un topor-ciocan, un topor-târâncop și fragmentul altui topor¹² (Pl. IX).

C. Hăbășești (com. Strunga, jud. Iași, România).

Depozitul a fost descoperit în anul 1950, în timpul săpăturilor sistematice din stațiunea de fază Cucuteni A. Acesta conținea: obiecte de cupru (un pandantiv discoidal convex întreg, cu decor obținut prin ciocănire, în tehnica *au repoussé*, prevăzut cu două orificii pentru a fi agățat; fragmente mici de la un alt pandantiv, probabil similar; două brățări spiralice din sârmă, una răsucită în două spire jumătate, cealaltă în cinci spire; peste 20 de mărgelile circulare) și din alte materiale (22 mărgelile perforate din dinți de lapte de cerb și nouă perle de calcar)¹³ (Pl. IX).

D. Fundu Văii (com. Poienești, jud. Vaslui, România).

Uneori este eronat atribuit, ca fiind de la Florești. Este vorba de două topoare-târâncop, de tip *Jászladány*, descoperite în anii '50 ai secolului trecut și care, probabil, alcătuiau un depozit. Este posibilă legătura acestui depozit cu așezarea din faza Cucuteni B din apropiere¹⁴ (Pl. IX).

E. Brad (com. Negri, jud. Bacău, România).

Depozitul a fost descoperit în anul 1982, în timpul săpăturilor sistematice din această stațiune pluristratificată, în nivelul Cucuteni A. Include peste 480 piese, care se aflau într-un vas de tip *askos*. În afară de un topor-ciocan, de tip *Varna* – varianta Brad –, celelalte piese sunt obiecte de podoabă. Se remarcă două pandantive discoidale, convexe, din aur, cu câte două orificii pentru atârâncare. Unul dintre acestea este prevăzut, de-a lungul marginii, cu un decor obținut prin ciocănire, în tehnica *au repoussé*. Obiectele de aramă sunt reprezentate de două brățări inelare într-o spiră jumătate, cu secțiunea romboidală; două inele din sârmă cu capetele suprapuse; 12 mărgelile tubulare, obținute prin răsucirea cilindrică a plăcilor subțiri; 262 mărgelile mici circulare. Din depozit mai făceau parte 190 de mărgelile din dinți perforați de cerb nobil, 15 mărgelile mici circulare, confecționate dintr-o pastă sticloasă precum și două mărgelile cilindrice din marmură albă (Pl. IX). În apropierea vasului, care conținea piesele enumerate, au fost identificate încă trei pandantive discoidale convexe, atribuite de asemenea depozitului¹⁵.

F. Cărbuna (raion Ialoveni, Republica Moldova).

Depozitul a fost descoperit întâmplător în anul 1961, în cadrul unei stațiuni Precucuteni III – Tripol'e A. Acesta include 851 piese, depuse într-un vas de mari dimensiuni, care a avut drept capac un vâscior. Ambele recipiente aparțin fazei Precucuteni III – Tripol'e A și sunt similare celor descoperite în cadrul stațiunii. Piese de cupru sunt în număr de 444. În afară de două topoare (un topor-ciocan, de tip *Pločnik*, și un topor-daltă, de

¹¹ MAREȘ 2002: 182-186; MAREȘ 2012: 248-258; Sztáncsuj 2005: 85-105; 2015.

¹² MATASĂ 1964: 23-24, Fig. 8/27-28; MAREȘ 2002: 310-311; MAREȘ 2012: 335-336, 338.

¹³ DUMITRESCU et alii 1954: 435-456; MAREȘ 2002: 246-248; MAREȘ 2012: 287-292.

¹⁴ VULPE 1975: 43, N 176; 45, N 196; MAREȘ 2002: 237; MAREȘ 2012: 285-286.

¹⁵ URSACHI 2012; MAREȘ 2002: 197-199; MAREȘ 2012: 265-268.

tip *Coteana*), celelalte piese ale depozitului sunt obiecte de cult și de podoabă. Obiectele de cult cuprind 35 de plăci/pandantive cu/fără caracteristici antropomorfe; două pandantive discoidale întregi și fragmentul de la un altul, toate fiind decorate cu puncte, în tehnica *au repoussé*; două plăci de prins; patru brățări spiralice din sârmă, răsucite în 2,5-4,5 spire și opt plăci arcuite (convexe) de la o brățară compozită. Inventarul depozitului mai este compus din 11 mărgel (una spiralică, două tubulare, cu ornament inelar, și altele opt, simple), dar și din alte 377 de piese similare, de formă și dimensiuni diferite. Trebuie subliniat faptul că, spre deosebire de celelalte depozite, toate aceste mărgel sunt obținute prin batere, individual. În afară de obiectele menționate, depozitul mai include două ștraifuri din metal.

Printre piesele realizate din alte materiale menționăm, în primul rând, două topoare-ciocan (marmură și șist), perforate pentru fixarea cozilor. Celelalte piese din această categorie reprezintă obiecte de podoabă. Predomină artefactele realizate din scoici *Spondylus*: mărgel (158), plăci de prins (101); plăci-pandantive. Opt obiecte de podoabă (o placă de prins, mărgel de forme și dimensiuni diferite) sunt lucrate din minerale diverse¹⁶ (Pl. IX).

G. Gorodnicja II (raion Gorodenkivskij, reg. Ivano-Frankiv'sk, Ucraina).

Depozitul a fost descoperit în anul 1895 în așezarea ce aparține fazei Tripol'e BII. Acesta a fost depus într-un vas pictat monocrom. Conține un topor-târâncop de tip *Jászladány*, un topor-teslă plat, un pumnal de cupru, o diademă în formă de placă, decorată în tehnica *au repoussé*, precum și 39 de mărgel tubulare, obținute prin răsucirea plăcilor subțiri¹⁷ (Pl. IX).

H. Ringač (raion Novoselicja, reg. Černivci, Ucraina).

Depozitul a fost descoperit accidental în anul 1958. A fost depus într-un vas și se compunea din opt topoare, din care s-a păstrat numai un topor-târâncop de tip *Jászladány*¹⁸ (Pl. IX).

INTERPRETARE ȘI CONCLUZII

În ultimii doi-trei ani, numărul total al depozitelor de piese metalice, aparținând culturii Precucuteni – Cucuteni – Tripol'e, a ajuns la cel puțin 15¹⁹.

Localizarea acestor depozite indică două grupări: una sudică (de la Nistrul Inferior până în partea de sud a curburii Carpaților Răsăriteni) și alta nordică (în regiunea Nistrului Mijlociu).

Prima grupă cuprinde îndeosebi depozitele timpurii, începând cu sfârșitul fazei Precucuteni III – Tripol'e A (Cărbuna), apoi faza Cucuteni A – Tripol'e B I (Hăbășești, Brad și, parțial, Ariușd) și, într-o măsură mai mică, depozite din fazele Cucuteni B – Tripol'e B II-C I.

În schimb, grupa nordică este reprezentată exclusiv de depozite din faza Cucuteni B – Tripol'e B II, și doar parțial și probabil, C I.

Se pot trage astfel câteva concluzii interesante. În primul rând, depozitele (în cazurile când documentarea este corespunzătoare) erau îngropate, de regulă, în cadrul așezărilor. Apoi, aproape toate erau depuse în vase, excepție făcând depozitul de la Hăbășești (Pl. IX). În plus, dacă sunt analizate depozitele din punctul de vedere al componenței acestora, atunci se constată că cele „mici” includ, de obicei, unelte de muncă. De regulă, de la 2-3 până la 6-8 piese (Fundu Văii, Târgu-Ocna, Kam'janec'-Podil'skij II, Ringač, depozitul cu loc de descoperire neindicat). Spre deosebire de acestea, cele „mari”, conțin rar unelte, predominând obiecte de cult și/sau podoabă (Cărbuna, Brad, Kam'janec'-Podil'skij I, Kel'menci, Gorodnicja II). Lipsesc complet uneltele din componența depozitelor de la Hăbășești, reg. Hmel'nic'k și Vinnicja (Pl. IX).

¹⁶ SERGEEV 1963: 135-151; DERGAČEV 1998.

¹⁷ SULIMIRSKI 1961: 91-97; VIDEJKO 2004: 126-127.

¹⁸ ZBENOVIC 1969: 139; RYNDINA 1971: 141.

¹⁹ În acest calcul nu s-au luat în considerare depozitele din aria de nord-est a culturii (Niprul Mijlociu) și nici cele din perioada târzie (CII-γ II).

În ceea ce privește aspecte legate de cronologia acestora, se remarcă faptul că depozitele din primele faze culturale includ tipuri timpurii de unelte. Astfel, în depozitul de la Cărbuna găsim un topor-ciocan de tip *Pločnik* și un topor-daltă de tip *Coteana*. Celelalte, mai târziu, includ, preponderent, diferite variante ale topoarelor-târâncop de tip *Jászládány* (Pl. IX). De menționat că, atât primele tipuri de topoare, cât și ultimul, au avut o răspândire largă în spațiul carpato-dunărean²⁰. Însă, acest fapt nu exclude eventualitatea ca o bună parte dintre aceste piese să fi fost confecționate nemijlocit și în aria culturii Precucuteni – Cucuteni-Tripol'e.

Dintre obiectele de cult, un interes deosebit prezintă pandantivele antropomorfe plate. Avându-și originea în tradiția locală de prelucrare a metalelor, încă din etapa timpurie a culturii (Cărbuna, Traian, Poduri²¹, Oleksandrivka²²), acestea, după cum se constată în prezent, continuă să existe în regiunea Nistrului Mijlociu, în diferite variante, până la sfârșitul perioadei mijlocii a acestei culturi – depozitul din raionul Kam'janec'-Podil'skij I și descoperirea fortuită, cu locație necunoscută (Pl. IX).

Manifestări similare se constată și în cazul pandantivelor discoidale convexe, ovale sau circulare, cu sau fără decor în tehnica *au repoussé* (Pl. IX).

Continuitatea tradițiilor perioadei timpurii a culturii se constată și în cazul tipurilor de podoabe. Concludente în acest sens sunt brățările și inelele spiralice din bară/sârmă, cu 1-1,5 până la 4,5-5 spire; mărgelile tubulare, obținute din plăci subțiri răsucite; mărgelile circulare cu capetele apropiate; de asemenea variatele tipuri de mărgelile confecționate din minerale colorate.

În același timp, depozitele din regiunea Nistrului Mijlociu includ și unele piese specifice, originale. Pe lângă varianta de pandantive antropomorfe, discutată mai sus, acestui grup îi pot fi atribuite și diademele de cupru (Gorodnicja II) sau aur (depoziții din raionul Kel'menci). Relevante în acest sens sunt și pandantivele/mărgelile conice, obținute din plăci subțiri răsucite (depozitele din r-nul Kam'janec'-Podil'skij I și din r-nul Kel'menci), care nu sunt întâlnite în depozitele grupei sudice. De asemenea, prezintă un interes deosebit și numărul crescând al cazurilor de apariție a brățărilor și inelelor, care au fost confecționate din argint (depozitele din regiunile Hmel'nic'k și Vinnicja) (Pl. IX).

Astfel, noile descoperiri completează substanțial cunoștințele existente cu privire la evoluția activității de prelucrare a metalelor în cultura Precucuteni-Cucuteni-Tripol'e, atât în ceea ce privește transformările în timp, cât și pentru particularitățile regionale.

---

²⁰ PARZINGER 1993: Taf. 228-229.

²¹ MAREȘ 2012: 554, nr. 2451, 2573.

²² BURDO 2004: 386-389.

BIBLIOGRAFIE

- BURDO 2004 Burdo, N. B., *Oleksandrivka*, in: *Entsiklopedija Tripil's'koj Tsvilizatsii*, t. 2, Kiiv, 386-389.
- DERGAČEV 1998 Dergačev, V. A., *Karbunskij klad*, Academia de Științe, Chișinău.
- DUMITRESCU ET AL. 1954 Dumitrescu, Vl., Dumitrescu, H., Petrescu-Dimbovița, M., Gostar, N., *Hăbășești. Monografie arheologică*, Ed. Academiei R.P.R., București.
- MAREȘ 2012 Mareș, I., *Metalurgia aramei în civilizațiile Precucuteni și Cucuteni*, Ed. Universității „Ștefan cel Mare” – Ed. „Karl A. Romstorfer”, Suceava.
- MAREȘ 2002 Mareș, I., *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Ed. Bucovina Istorică, Suceava.
- MATASĂ 1964 Matasă, C., *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Țirgu Ocna – Podei (raionul Țirgu-Ocna, reg. Bacău)*, in: *ArhMold*, II-III, 11-66.
- PARZINGER 1993 Parzinger, H., *Studien zur Chronologie und Kulturgeschichte der Jungstein-, Kupfer- und Frühbronzezeit zwischen Karpaten und Mittlerem Taurus*, 1-2, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- RYNDINA 1971 Ryndina, N. V., *Drevnejsee metaloobratyvujuščee proizvodstvo Jugo-Vostočnoj Evropy*, Nauka, Moskva.
- SERGEEV 1963 Sergeev, G. P., *Rannetripol'skij klad u s. Karbuna*, in: *Sovetskaja arkheologija*, 1, 135-151.
- SZTÁNCSUJ 2005 Sztáncsuj, S. J., *The Early Copper Age Hoard from Ariușd (Erősd)*, in: Dumitroaia, Gh. et al. (eds.), *Cucuteni. 120 ans des recherches. Le temps du bilan*, BMA XVI, Piatra-Neamț, 85-105.
- SZTÁNCSUJ 2015 Sztáncsuj, S. J., *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Ed. Mega, Cluj-Napoca.
- SULIMIRSKI 1961 Sulimirski, T., *Copper Hoard from Horodnica on the Dniester*, in: *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien*, 41, 91-97.
- URSACHI 2012 Ursachi, V., *Tezaurul eneolitic de la Brad*, Papirus Media, București.
- VIDEJKO 2004 Videjko, M. Ju., *Gorodnitsja – II, Skarb*, in: *Entsiklopedija Tripil's'koj Tsvilizatsii*, t. 2, Kiiv, 126-127.
- VULPE 1975 Vulpe, A., *Die Äxte und Beile in Rumänien*, II, *Prähistorische Bronzefunde*, Ab. IX. B. 5., Beck Verlag, München.
- ZBENOVİČ 1969 Zbenovič, V. G., *Drevnejšie mednye topory Vostočnoj Evropy*, in: *Sovetskaja arkheologija*, no. 3, 135-141.

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Pl. I. The hoard from Kam'janec'-Podil'skij I district.
- Pl. II. The hoard from Kam'janec'-Podil'skij I district.
- Pl. III. 1. The pickaxe from the Kam'janec'-Podil'skij II hoard; 2. Hoard with unindicated discovery location; 3. Isolated discovery (?), unknown location; 4. The ceramic vessel from the Kam'janec'-Podil'skij I hoard.
- Pl. IV. The hoard from Kel'menci district.
- Pl. V. The hoard from Vinnicja region.
- Pl. VI. The hoard from Hmel'nic'k region.
- Pl. VII. The hoard from Ternopil' region.
- Pl. VIII. 1. Hoards of metallic artefacts from the western area of Precucuteni-Cucuteni-Tripol'e Culture; 2. The main types of characteristic objects from the hoards of Precucuteni-Cucuteni-Tripol'e Culture.

Pl. I. Depozitul din raionul Kam'janec'-Podil'skij I.

Pl. II. Depozitul din raionul Kam'janec'-Podil'skij I.

Pl. III. 1. Toporul-târâncop din depozitul Kam'janec'-Podil'skij II; 2. Depozit cu loc de descoperire neindicat; 3. Descoperire izolată (?), dintr-un loc necunoscut; 4. Vasul ceramic din depozitul Kam'janec'-Podil'skij I.

1

3

2

Pl. IV. Depozitul din raionul Kel'menci.

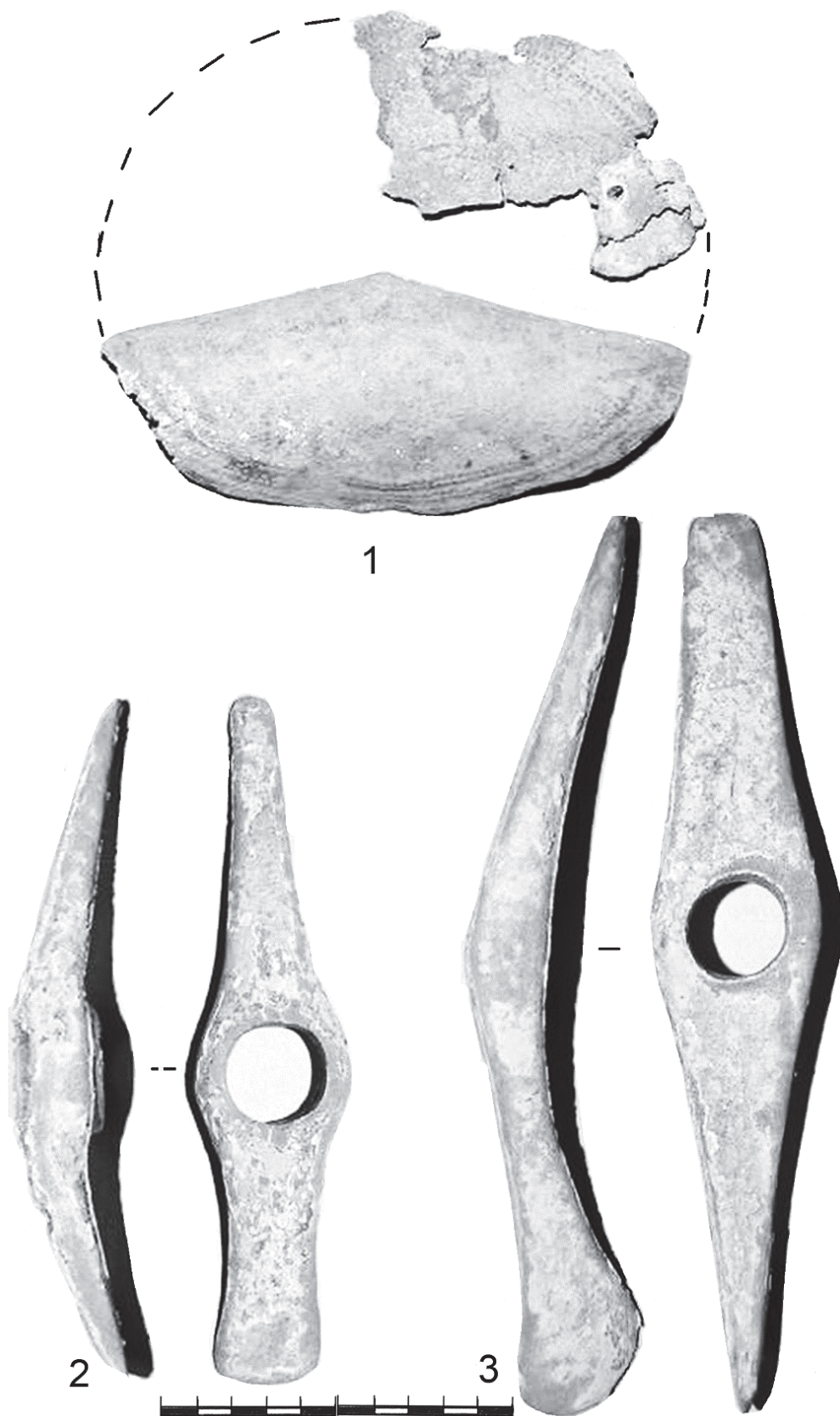

Pl. V. Depozitul din regiunea Vinnicja.

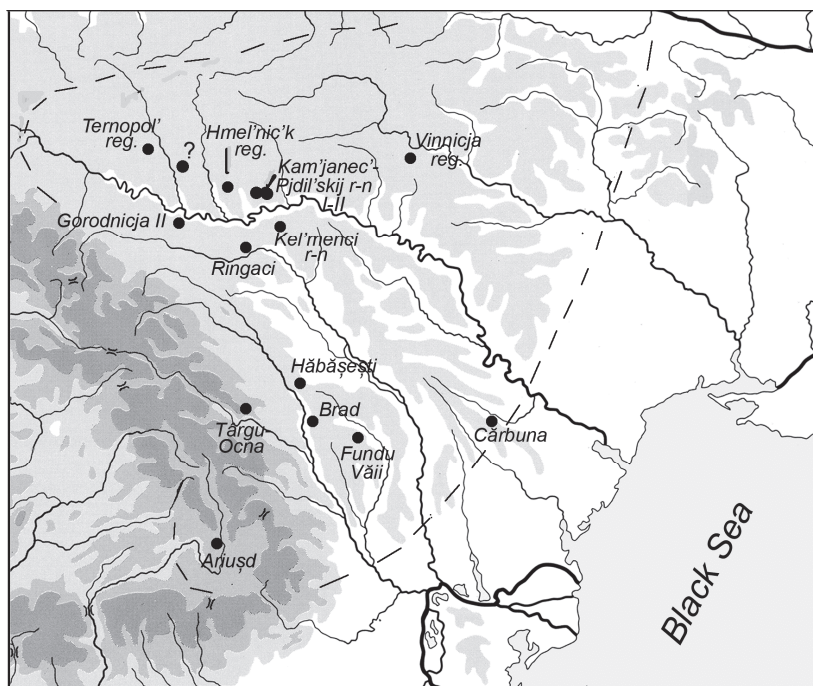

Pl. VI. Depozitul din regiunea Hmel'nic'k.

Pl. VII. Depozitul din regiunea Ternopil.

1

Complexe	Vase ceram.	Topoare diverse	Pandative antropomorifice	Pandative discoidale	Brățări Inele Diademe	Mărgele	Alte materiale	
							Os Spondylus	Minerale
Cărbuna								
Arieșd								
Hăbășești	-							
Brad								
Fundu Văii	?							
Târgu-Ocna	?							
Kam'janec'-Podil'skij r-n I	+							
Kam.-Pod. r-n II	?							
Ringaci	?							
Kel'meneci r-n	+							
Gorodnicja II								
Ternopol' reg.	?							
Hmel'nic'k reg.	?							
Vinnicija reg.								

2

Pl. VIII. 1 Depozite de piese metalice din aria vestică a culturii Precucuteni-Cucuteni-Tripol'e;
2 Principalele tipuri de piese caracteristice depozitelor culturii Precucuteni-Cucuteni-Tripol'e.